

Zihin Özürlü Çocuğa Sahip Annelerin Günlük Yaşamda Karşılaştıkları Problem Davranışlarla İlgili Görüşleri

Arzu Ozen*
Anadolu Üniversitesi

Aysun Çolak**
Anadolu Üniversitesi

Çimen Acar***
Anadolu Üniversitesi

Özet

Araştırmanın genel amacı, okulöncesi düzeyde zihin özürlü çocuğa sahip annelerin günlük yaşamda çocuklarındaki karşılaştıkları problem davranışlar ve bu problem davranışların çözümüne yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin esasları dikkate alınarak toplanmıştır. Araştırmaya 19 anne katılmış ve araştırma verileri niceliksel olarak analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında, annelerin günlük yaşamda çocuklarında pek çok problem davranışla karşılaştıkları, bu problem davranışları azaltmak amacıyla sözel olarak uyarma, çocuğu bulunduğu ortandan alarak kapalı bir ortama gotirme ve ceza tekniklerini kullandıkları görülmektedir. Sonuç olarak, annelerin günlük yaşamda karşılaştıkları problem davranışların çözümüne yönelik danışmanlık hizmeti alma gereksinimleri olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sozcukler: Zihin özürlü çocuklar, davranış problemleri, aile eğitimi

Abstract

The purpose of the present study was to analyze the opinions of mothers of children with mental retardation about the problem behaviors of their children and the solutions they try in order to overcome those problem behaviors in their homes. The study was designed descriptively and semi structured interviews were conducted with 19 mothers. The interview data were analyzed quantitatively. The findings showed that mothers face various problem behaviors in their homes. Mothers also mentioned that they use oral warning, time out and punishment in order to decrease problem behaviors of their children. As a result mothers need special education consultation in order to solve the problem behaviors in their homes.

Key Words: Mental retardation problem behaviors parent training

* Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü aozen@anadolu.edu.tr

** Öğr. Gör. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü acolak@anadolu.edu.tr

*** Öğr. Gör. Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü ciacar@anadolu.edu.tr

Eğitim yalnızca okulda yurutulan bir süreç değildir. Eğitim çocuk okula başlamadan önce hatta doğumdan itibaren evde başlamaktadır. Bu bağlam içinde anne-babaların rolü ele alındığında, aile eğitiminin önemli olduğu görülmektedir. Bu durum özurlu çocuğa sahip aileler açısından daha da önem kazanmaktadır.

Alanyazın özurlu bireylere yönelik hazırlanacak eğitim programlarının daha etkili uygulanabilmesi için aile eğitiminin önemini vurgulamaktadır. Son yıllarda aileler, özurlu çocuklara yönelik hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programlarının en önemli ve zorunlu bir parçası olarak görülmektedir. Bu nedenle, ailelerin özurlu çocuklarına yönelik verilecek eğitimsel kararlarda ve yapılacak eğitimsel etkinliklerde söz sahibi olmaları ve katılımları gereklidir (Beckman, 1996).

Ailelerin, hazırlanan davranış değiştirme, aile uzman işbirliğinin sağlanması ve özurlu çocuğa sahip olmanın getirdiği sorunlarla başetme konusundaki programlara katılımları içeren çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar değerlendirildiğinde ailelerin (a) çocuğa karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirme, (b) çocuklarının problem davranışları karşısında uygun davranışlar sergileme ve (c) özurlu çocuğa sahip olmanın verdiği stresi azaltma gibi olumlu sonuçları görmektedir (Koegel, Glahn ve Niemnem 1978, Koegel, Koegel ve Dunlap 2001). Turnbull ve arkadaşları da (1993) ailelere sağlanan bu hizmetler sonucunda ailelerin problem davranışlarla başa çıkmada ya da onlemede daha etkili tutumlar sergilediklerini ifade ederek bu görüşleri desteklemektedirler (Akt, Koegel ve diğerleri 2001).

Gelişimsel yetersizliği olan çocukların okulda ve ev ortamında sıklıkla problem davranışlar gösterdikleri bilinmektedir. Chandler ve Dahlquist (2002), problem davranışları (a) bireyin kendisinin ya da etrafındaki diğer bireylerin öğrenmesine engel olan, (b) bireyler arası sosyal ilişkileri ve etkileşimi etkileyen, (c) bireye, akranlarına kendilerine yakın olan yetişkinlere ve aile üyelerine zarar veren davranışlar olarak tanımlamaktadırlar. Özurlu çocuklar günlük yaşam içerisinde istenilen yönergeleri yerine getirmeme, kendisine ve çevresindeki kişilere zarar verme, ağlama, bağırma, nesnelere yere atma, itme, vurma, tükürme, saç

çekme ve başkalarını rahatsız etme gibi çok problem davranışlar göstermektedirler. Gelişimsel geriliği olan bireylerde sıklıkla görülen problem davranışlar bu bireylerin ailelerini de olumsuz etkilemektedir. Orneğin aile üyeleri arasında olumsuz ilişkilerin ve etkileşimlerin gelişmesine, ailelerin bu davranışları kontrol etmek için ilaç tedavisi ya da ceza gibi yöntemleri uygulamalarına, çocuklarını yatılı okullara göndermelerine neden olabilmektedir (Chandler ve Dahlquist, 2002).

Özurlü çocuk ailelerinin çocuklarına bu problem davranışlar karşısında nasıl davranacaklarını kestiremedikleri, çocukları ev ortamında uygun olmayan davranışlarda bulduklarında onları uyardıkları, eleştirdikleri, cezalandırdıkları ve zaman zaman da çocuklarının istediğini yapma yoluna giderek uygun olmayan davranışların üstesinden gelmeye çalıştıkları görülmektedir. Ailelerin çocuklarının davranışlarını kontrol etmede çoğunlukla cezaya yer verdikleri, çocuklarının olumlu davranışlarını görmektense olumsuz davranışlarını değiştirme süreçlerine yer verdikleri görülmektedir (Vuran 2000). Ailelerin bu konuda bilgi ve becerileri edinmeleri gerekmektedir. Barley ve Simeonsson (1988) tarafından aile gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada da ailelerin çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edebilecekleri ve çocuklarıyla nasıl iletişim kuracakları konusunda bilgiye gereksinim duydukları belirlenmiştir. Bu nedenle, ailelerin uygun davranış değiştirme yöntemlerini öğrenmeleri gerektiği belirtilmektedir (Simpson ve Carter, 1993).

Alanyazında özurlü çocuk aileleriyle davranış değiştirme tekniklerinin kullanılarak yapıldığı bir çok araştırma bulunmaktadır. Kendall (1998) tarafından yurutulan bir çalışmada dikkat dağınıklığı olan ve aşırı hareketli çocuğa sahip ailelerin günlük yaşam deneyimlerinden yararlanarak yaşadıkları güçlüklerle nasıl başa çıktıklarını belirlemek amacıyla niteliksel bir araştırma desenlenmiştir. Araştırmaya 15 aile katılmıştır ve her bu aileyle 30 ile 90 dakikalık yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin yanı sıra aile üyelerinin birbirleriyle etkileşimine ilişkin gözlemler yapılmış ve her aileye yönelik alan notları toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre aileler özurlü bir çocukla yaşamının zor olduğunu ve geleceğe yönelik yaptıkları

planlarının ozurlu bir çocuğun doğumuyla altüst olduğunu ifade etmişlerdir. Bu aileler çocuklarında yaşadıkları davranış problemlerini, saldırganlık, aşırı hareketlilik, duygusal ve sosyal bozukluk, düşük akademik başarı, öğrenme problemleri, aile üyeleriyle çatışmalar, olumsuz akran ve kardeş etkileşimi olarak nitelendirmişlerdir. Çalışma sonucunda ailelere, bu problemlerle başa çıkmada gerekli duygusal ve eğitimsel destek hizmetlerinin sağlanmasının gerekli olduğu vurgulanırken aynı zamanda da ailelerin çocuklarının davranış problemleriyle başa çıkmada sınıf öğretmenleriyle olan iletişiminin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Bir başka çalışmada ise, Page (1993), okulöncesi düzeydeki çocukların davranış problemleri hakkında öğretmen ve ailelerin görüşlerini değerlendirmiştir. Araştırmaya okulöncesi çocuklarla çalışan 12 öğretmen ve 13 aile katılmıştır. Araştırma niteliksel olarak desenlenmiştir. Katılımcılara alanyazında görülen uç problem davranışa yönelik hikayeler okunarak hikayedeki çocukla ilgili görüşleri alınmıştır. Bu hikayeler dört yaşındaki bir çocuğun, saldırganlık, aşırı hareketlilik ve içekapanıklık olarak belirlenen davranışlarını içermiştir. Araştırmacı tarafından, bu hikayeler öğretmenlere ve ailelere okunduktan sonra onların duygularına, çocuğun bu davranışları neden yaptığını ilişkin görüşlerine, görülen davranışın yoğunluğuna ve çocuğun sosyalleşmesine yönelik neler yapılabileceğine ilişkin altı soru sorulmuştur. Elde edilen veriler tümevarım analizi yoluyla analiz edilmiştir. Analiz sonrasında, tanımlanan davranışların nedenlerine ilişkin özellikler, yetişkinlerin uyguladıkları müdahaleler şu andaki ve gelecekteki problemlerin yoğunluğu ve gösterdikleri duygusal tepkiler şeklinde bulgular elde edilmiştir. Aileler, saldırgan davranış gösteren çocuklarına, bu davranışın uygun olmadığı konusunda bilgi verme ve sozel olarak uyarma tekniğini öğretmenlerden çok daha fazla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Aşırı hareketli bir çocuğa, ya davranışa doğrudan müdahalede bulduklarını ya da bu konuda danışmanlara başvurduklarını belirtmişlerdir. Çocuklarında görülen içekapanık davranışlarını ise kişisel ya da ev problemlerinin bir sonucu olarak gördüklerini ve öğretmenlerden bu konuda danışmanlık hizmeti alma gereksinimleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca aileler, çocuklarında görülen saldırganlık ve aşırı hareketlilik davranışların, içekapanıklık

davranışına göre daha öncelikle çözülmesi gereken problem davranışlar olduğunu belirtmişlerdir.

Türkiye’de Sucuoğlu, Kuçuker ve Kanık (1993) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada, gelişimsel yetersizliği olan çocukların ailelerinin çocuklarına yönelik gereksinimlerini karşılamak amacıyla yapılandırılmış anne-baba eğitimi programı hazırlanmıştır. Programın amaçları ailelerin problem davranışları belirleyebilmelerini sağlamak, bu problem davranışlara yönelik gözlem yapma ve gözlem sonuçlarını not edebilme becerilerini kazandırmak, uygun davranışları artırma ve uygun olmayan davranışları ortadan kaldırma tekniklerini kazandırmaktır. Araştırmaya 18 aile katılmıştır. Araştırmada uygulamaya başlamadan önce ailelerle görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde aileler, çocuklarıyla ilgili ortak problemlerini dikkat dağınıklığı, uzun süre çalışmak istememe, sınırlanma, araçları fırlatıp atma, kendi isteklerini yapma şeklinde sıralamışlardır. “Anne-Baba Eğitimi” programı, temel becerilerin kazandırılması, problem davranışın tanımlanması, problem davranışların sonrasındaki tepkilerin gözlenmesi ve belirlenmesi gibi konulardan oluşmaktadır. Programda anne-babalara birlikte gormezden gelme, mola ve alternatif beceri öğretme tekniklerinin avantaj ve dezavantajları uygun örneklerle tartışılmıştır. Çalışma sonrasında anne babalar, uygulanan aile eğitimi programından yararlandıklarını, çocuklarına karşı daha tutarlı davrandıklarını ve kazandıkları bilgileri gereken durumlarda uygulayabildiklerini ifade etmişlerdir.

Vuran (2000) tarafından yapılan diğer bir çalışmada ise, annelerin çocuklarının uygun davranışlarını ödüllendirme ve uygun olmayan davranışlarını eleştirmeme becerilerinin kazandırılmasında bilgilendirme, donut verme, donut verme ile ödüllerin birlikte kullanılması süreçlerinin annelerin ödül kullanma ve eleştirme sıklığında, çocuklarının ise uygun olan ve olmayan davranışlarında ne düzeyde değişiklikte yol açtığını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın deneklerini uç zihin ozurlu çocuk ve onların anneleri oluşturmuştur. Araştırmanın verilerinin toplanabilmesi için hedef davranışlar belirlenmiştir. Çocuğa yönelik belirlenen hedef davranışlar, oyuncakla oynama, verilen yönergeleri yerine getirme anlamlı konuşma, anlamsız konuşma, oyuncuğa amacı dışında kullanma, ısrar etme

davranışlarıdır. Araştırmada, tek-denekli araştırma yöntemlerinden değişen koşullar modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, bilgilendirme, donut verme ve donut verme ile odullerin birlikte kullanıldığı eğitim süresince, annelerin davranışlarındaki değişiklikler giderek amaca yaklaşmıştır. Benzer değişiklikler çocukların belirlenen hedef davranışlarında da görülmüştür. Annelerin, çocukların uygun olmayan davranışlarını izleyen eleştirme yorumları azalmış, hatta sıfır düzeyine kadar inmiştir.

Yukarıdaki araştırmalarda görüldüğü gibi, problem davranışların bireylerin kendilerine, akranlarına ve çevrelerindeki yakın kişilere olumsuz etkileri olabilmektedir. Bu nedenle, son yıllarda eğitimciler, klinisyenler davranış bilimcileri ve aileler normal gelişim gösteren ya da gelişimsel yetersizlik gösteren bireylerde görülen problem davranışların değerlendirilmesi ve değiştirilmesi çalışmalarına yönelmektedirler (Dunlap, Newton, Fox, Benito ve Vaughn 2001, Peterson, Derby, Berg ve Horner 2002). Türkiye’de okulöncesi düzeyde ozurlu çocuğa sahip ailelerin günlük yaşamda karşılaştıkları problem davranışların neler olduğu ve bu problem davranışlar karşısında nasıl davrandıklarını belirlemeye yönelik araştırmalara gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle bu araştırmada, okulöncesi düzeyde ozurlu çocuğa sahip annelerin çocuklarında karşılaştıkları problem davranışlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilecek bulguların okulöncesi düzeyde ozurlu çocuğa sahip ailelere yönelik aile eğitimi programlarının hazırlanmasında yol gösterici olacağı umulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, okulöncesi düzeyde zihin ozurlu çocuğa sahip annelerin günlük yaşamda çocuklarında karşılaştıkları problem davranışlar ve bu problem davranışların çözümüne yönelik görüşlerinin belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın dört alt amacı vardır.

1. Annelerin günlük yaşamda çocuklarında karşılaştıkları problem davranışlar nelerdir?
2. a. Annelerin çocuklarında karşılaştıkları problem davranışların nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

b. Bu problem davranışlar görüldüğünde çocuklarına karşı davranışları ve bu davranışlarının sonrasında çocuklarının davranışlarında oluşan değişiklikler nelerdir?

3. Annelerin bu problem davranışlar karşısında danıştıkları ve/veya yardım aldıkları kişi ya da kurum var mıdır?

4. Annelerin bu problem davranışların çözümünde

a. eşlerinden beklentileri nelerdir?

b. yakın çevrelerinden beklentileri nelerdir?

c. öğretmenlerden beklentileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu Anadolu Üniversitesi Zihin Engelliler Programında okulöncesi düzeyde bireysel ve grup eğitimine devam eden 19 öğrencinin anneleri oluşturmuştur. Araştırmaya katılan annelerin dördü lise mezunu, dördü ortaokul mezunu, 11’i ilkököl mezunudur. Çalışmaya katılan annelerin çocuklarının yaşları 3-10 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmacılar tarafından annelerin günlük yaşamda çocuklarında karşılaştıkları problem davranışları ve bu problem davranışlarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla bir görüşme formu oluşturulmuştur. Oluşturulan görüşme formunun içerik geçerliğini saptamak amacıyla, görüşme formu alandan iki uzman tarafından incelenmiş ve forma son şekli verilmiştir. Bu amaçla, uzmanlardan görüşmelerin dokümanlarını ve soru maddelerini inceleyerek, bu soruların ele alınan konuyu kapsayıp kapsamadığını, soruların açık ve anlaşılır olup olmadığını kontrol etmeleri istenmiştir. Bu çalışmalar sonucunda soru maddelerinin geçerliği saptanmış ve forma son şekli verilmiştir. Görüşme formundaki soruları aşağıda yer almaktadır.

1. (i) Çocuğunuzda gördüğünüz problem davranışlar var mı? (Sızı uzen, uygun olmayan huzursuzluk veren, rahatsız edici davranışlar)

(ii) Bu problem davranışlar nelerdir?

- (iii) Çocuğunuzun bu problem davranışları en çok hangi ortamlarda ortaya çıkmaktadır?
2. Çocuğunuz bu davranışları sizce neden yapıyor olabilir?
3. (i) Karşılaştığınız problem davranışlar karşısında çocuğunuza nasıl davranıyorsunuz?
- (ii) Çocuğunuza bu şekilde davrandığınızda, çocuğunuzun davranışlarında oluşan değişiklikler nelerdir?
- (iii) Peki sizce bu şekilde davranmanız çocuğunuzun problem davranışlarına çözüm getiriyor mu?
4. (i) Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum var mı?
- (ii) Cevabınız hayır ise, peki şimdi yardım almak ister misiniz?
- (iii) Evet ise, bu yardımdan memnun musunuz, devam etmesini ister misiniz?
5. Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde;
- (i) Eşinizden beklentileriniz nelerdir?
- (ii) Yakın çevrenizden beklentileriniz nelerdir? (anneanne-babaanne-dede vb.)
- (iii) Öğretmenlerden beklentileriniz nelerdir?

Verilerin Toplanması

Araştırma betimsel yöntemle desenlenmiştir. Bu amaçla araştırma verilerinin toplanmasında yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Annelerle gerçekleştirilen görüşmelerin tamamı araştırmacılar tarafından Anadolu Üniversitesi Zihin Engelliler Programı sınıflarında bire-bir olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında annelere beş soru sorulmuştur. Araştırmacı gerçekleştireceği her görüşme öncesinde anneye araştırmanın amacını açıklamış, kendisinin görüşlerini açık, anlaşılır ve çekinmeden aktarmasının büyük önem taşıdığını ifade etmiştir. Görüşmeler sırasında anne soru kapsamının dışına çıktığında, görüşen kişi uygun bir şekilde tekrar soru içeriğine dönülmesini sağlamıştır. Her bir görüşme 10 ile 35 dakika arasında sürmüştür ve görüşmelerin ses kaydı alınmıştır. Görüşmeler

sonrasında, görüşme yapılan annelerin isimlerinin kullanılmamasına karar verilmiş ve her görüşülen anneye bir kod isim verilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri niceliksel olarak analiz edilmiştir. Annelerle gerçekleştirilen görüşmeler tamamlandıktan sonra, araştırmacılar tarafından ses kayıtlarında hiçbir değişiklik yapılmadan görüşme formundaki verilerin dökümü yapılmıştır. Her anne için yazılı hale getirilen görüşmeler tek tek okunarak değerlendirilmiştir. Yapılan bu değerlendirme sonucunda, her bir sorunun altında soruların cevaplarını kapsayan kategorilerin yer aldığı "Görüşme Kodlama Anahtarı" kayıt formu oluşturulmuştur. Görüşme kodlama anahtarında yer alan kategorilerin uygunluğunun belirlenmesi amacıyla, görüşme formlarından beşi yansız atamaya seçilerek her görüşme için boş birer görüşme kodlama anahtarı çoğaltılmıştır. Seçilen görüşme formları araştırmacılarından biri ve alandan bir uzman tarafından, birbirlerinden bağımsız olarak görüşme kodlama anahtarına göre değerlendirilmiştir. Değerlendirme, görüşülen annenin görüşlerine uygun bulunan kategorinin görüşme kodlama anahtarına işaretlenmesi şeklinde yapılmıştır. Araştırmacı ve uzmanın yaptığı bu işaretlemelerin tutarlılığını belirlemek amacıyla, görüşme kodlama anahtarları her bir sorunun cevabı tek tek ele alınarak karşılaştırılmıştır. Bu çalışma sonucunda, görüşme kodlama anahtarında soruların cevabını oluşturan kategorilerde değişiklik yapılması gerekli görülmemiş ve görüşme kodlama anahtarına son şekli verilmiştir. Değerlendiriciler arası güvenirliliğin belirlenebilmesi amacıyla, görüşme kodlama anahtarı 19 anne için çoğaltılmıştır. Araştırmacılarından biri ve alandan bir uzman, birbirlerinden bağımsız olarak, araştırma kapsamında yer alan 19 annenin görüşme formlarını okuyarak, görüşme kodlama anahtarında her soruya ilişkin uygun kategoriyi işaretlemişlerdir. Görüşme kodlama anahtarları doldurulduktan sonra, görüşme kodlama anahtarlarının tutarlılığının sağlanması amacıyla araştırmacı ve uzmanın doldurduğu görüşme kodlama anahtarları karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sırasında araştırmacı ve uzman ilgili sorunun aynı kategorisini işaretlemişse ve/veya soruyla ilgili kategorilerde herhangi bir işaretleme yapmamışlarsa bu, uzmanlar arası görüş birliği, araştırmacı ve uzman birbirlerinden farklı kategoriyi işaretlemişlerse; araştırmacının yaptığı

analiz referans alınarak sadece *bu görüş ayrılığı* olarak kabul edilmiştir. Gerçekleştirilen çalışmanın güvenilirlik hesaplaması “Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100” formülü kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın değerlendiriciler arası güvenilirliğinin %86 ile %100 arasında değiştiği ve güvenilirlik ortalamasının %93 olduğu belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular tablolarda yer almaktadır. Ancak her bir soruya ilişkin annelerin vermiş olduğu cevaplar arasından yüksek frekansa sahip olan veriler özetlenmiştir.

“Çocuğunuzda gördüğünüz problem davranışlar var mı?” Sorusuna İlişkin Bulgular :

Annelerin verdiği cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 1’de görülmektedir. Kendileriyle görüşme yapılan annelerin tamamı günlük yaşamda çocuklarında problem davranışlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle izleyen bulgularda 19 annenin görüşleri yer almaktadır.

Tablo 1 Çocuğunuzda gördüğünüz problem davranışlar var mı?

Çocuğunuzda gördüğünüz problem davranışlar var mı?	f
a) Evet	19
b) Hayır	
Toplam	19

“Çocuğunuzda gördüğünüz problem davranışlar nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Annelerin verdikleri cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 2’de görülmektedir. Kategorilere bakıldığında kendileriyle görüşme yapılan sekiz anne çocuklarında en sık karşılaştıkları problem davranış olarak nesnelere atma-fırlatma davranışını ifade etmişlerdir. Kendileriyle görüşülen yedi anne başkalarına zarar verme ve rahatsız etme, dört anne saç çekme, dört anne kendine ait olmayan eşya ve oyuncakları sahiplenme gibi davranışları en sık karşılaştıkları problem davranış olarak belirtmişlerdir.

Tablo 2 Çocuğunuzda gördüğünüz problem davranışlar nelerdir?

Çocuğunuzda gördüğünüz problem davranışlar nelerdir?	f
a) Nesnelere atma fırlatma	8
b) Başkalarına zarar verme ve rahatsız etme	7
c) Saç çekme	4
d) Kendine ait olmayan eşya ve oyuncakları sahiplenme	4
e) İtme vurma	3
f) Uygunsuz el hareketi yapma	3
g) Elini ızgına alma	3
h) Kendine ait eşya ve oyuncakları paylaşmama	3
ı) Tükürme	3
ı) İsteddiği yapılmadığında ağlama	1
j) Verilen yönergeleri yerine getirmeme	1
k) Yaşlılarıyla oynamama	1
Toplam	46

“Çocuğunuzun bu problem davranışları en çok hangi ortamlarda ortaya çıkmaktadır?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Annelerin verdikleri cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 3’de görülmektedir. Tablo 3 incelendiğinde, görüşme yapılan sekiz anne her ortamda, sekiz anne kalabalık ortamlarda, uç anne evde uzun süre kaldıklarında, uç anne ise yemek saatinde daha sık problem davranışlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 3 Çocuğunuzun bu problem davranışları en çok hangi ortamlarda ortaya çıkmaktadır?

Çocuğunuzun bu problem davranışları en çok hangi ortamlarda ortaya çıkmaktadır?	f
a) Her ortamda	8
b) Kalabalık ortamlarda	8
c) Evde uzun süre kaldıklarında	3
d) Yemek saatinde	3
e) Ev ziyaretleri sırasında	1
f) Uygun olmayan davranışlar gösteren çocuklarla birlikteyken	1
Toplam	24

“Çocuğunuz bu davranışları sizce neden yapıyor olabilir?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Annelerin verdikleri cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 4’de görülmektedir. Görüşülen annelerden yedisinin çocuklarında problem

davranış olma nedenini, çocuğun özrüne bağladıkları görülmektedir. Ayrıca beş anne çocuğun kendisiyle ilgilenilmesini istediği için, beş anne istediği yapılmadığı için beş anne eşya, oyuncak vb başkalarıyla paylaşmak istemediği için, beş anne de çocuğun dikkat çekmek istediği için problem davranışlar gösterebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 4 Çocuğunuz bu davranışları sizce neden yapıyor olabilir?

Çocuğunuz bu davranışları sizce neden yapıyor olabilir?	f
a) Özgünden kaynaklı olduğu için	7
b) Kendisiyle ilgilenilmesini istediği için	5
c) İsteddiği yapılmadığı için	5
d) Eşya oyuncak vb başkalarıyla paylaşmak istemediği için	5
e) Dikkat çekmek için	5
f) Uygun olmayan davranışları model aldığı için	1
g) Kendisini ifade edemediği için	1
Toplam	29

“Karşılaştığınız problem davranışlar karşısında çocuğunuza nasıl davranıyorsunuz, çocuğunuza bu şekilde davrandığınızda çocuğunuzun davranışlarında oluşan değişiklikler nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Tablo 5 bu soruya verilen cevapları ve frekans dağılımlarını göstermektedir. Günlük yaşamda karşılaştıkları problem davranışlar karşısında yedi anne çocuklarına uygun olmayan davranışın yapılmaması gerektiğini uygun bir dille anlattığını ve bu şekilde davrandığında iki anne davranışta azalma olduğunu, iki anne problem davranışın o an için ortadan kalktığını ve iki anne de davranışta değişme olmadığını ifade etmiştir. Görüşme yapılan altı anne, canını acıtmayacak şekilde hafifçe vurarak çocuklarına fiziksel ceza verdiklerini ve bu şekilde davrandıklarında altı anneden ikisi davranışta artma olduğunu, bir anne davranışın o an için ortadan kalktığını, iki anne ise davranışta değişme olmadığını ifade etmiştir. Görüşme yapılan beş anne problem davranışla karşılaştığında çocuklarını sozel olarak uyardıklarını belirtmiş ve bu şekilde davrandığında beş anneden biri davranışta artma olduğunu, dört anne ise davranışın

o an için ortadan kalktığını ifade etmiştir. Karşılaştıkları problem davranışlar karşısında beş anne çocuğu bulunduğu ortamdan alıp, kapalı bir ortama götürerek mola yöntemini uyguladıklarını belirtmiştir. Bu annelerden biri davranışta artma olduğunu, iki anne davranışta azalma olduğunu ve iki anne de davranışın o an için ortadan kalktığını ifade etmiştir.

Tablo 5 Karşılaştığınız problem davranışlar karşısında çocuğunuza nasıl davranıyorsunuz, çocuğunuza bu şekilde davrandığınızda çocuğunuzun davranışlarında oluşan değişiklikler nelerdir?

Karşılaştığınız problem davranışlar karşısında çocuğunuza nasıl davranıyorsunuz, çocuğunuza bu şekilde davrandığınızda çocuğunuzun davranışlarında oluşan değişiklikler nelerdir?	f
a) Davranışın yapılmaması gerektiğini uygun dille anlatma	7
j1 Davranışta artma oldu	2
j2 Davranışta azalma oldu	2
j3 Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı	2
j4 Davranış tamamen ortadan kalktı	2
j5 Davranışta değişme olmadı	2
b) Fiziksel ceza (Canını acıtmayacak şekilde hafifçe vurma)	6
e1 Davranışta artma oldu	2
e2 Davranışta azalma oldu	1
e3 Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı	1
e4 Davranış tamamen ortadan kalktı	2
e5 Davranışta değişme olmadı	2
c) Sozel olarak uyardı	5
c1 Davranışta artma oldu	1
c2 Davranışta azalma oldu	1
c3 Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı	4
c4 Davranış tamamen ortadan kalktı	1
c5 Davranışta değişme olmadı	1
d) Çocuğu bulunduğu ortamdan alıp, kapalı bir ortama götürme (Mola)	5
g1 Davranışta artma oldu	1
g2 Davranışta azalma oldu	2
g3 Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı	2
g4 Davranış tamamen ortadan kalktı	1
g5 Davranışta değişme olmadı	1
e) Uygun davranış için ödülleri kullanma	3
a1 Davranışta artma oldu	2
a2 Davranışta azalma oldu	1
a3 Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı	1
a4 Davranış tamamen ortadan kalktı	1
a5 Davranışta değişme olmadı	1
f) Gormezden gelme	3
b1 Davranışta artma oldu	1
b2 Davranışta azalma oldu	1
b3 Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı	1
b4 Davranış tamamen ortadan kalktı	1
b5 Davranışta değişme olmadı	1

<u>g) Çocuğun ilgisini başka bir yöne çekme</u> f1-Davranışta artma oldu f2-Davranışta azalma oldu f3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı f4-Davranış tamamen ortadan kalktı f5-Davranışta değişme olmadı	3 f 2
<u>h) Hosa giden uyararı çekme</u> d1-Davranışta artma oldu d2-Davranışta azalma oldu d3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı d4-Davranış tamamen ortadan kalktı d5-Davranışta değişme olmadı	2 f 1
<u>i) Başkalarına yaptığı zarar verici davranışın ayısını çocuğa yapma</u> h1-Davranışta artma oldu h2-Davranışta azalma oldu h3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı h4-Davranış tamamen ortadan kalktı h5-Davranışta değişme olmadı	1 1
<u>j) Uygun davranışı yapması için ısrar etme</u> i1-Davranışta artma oldu i2-Davranışta azalma oldu i3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı i4-Davranış tamamen ortadan kalktı i5-Davranışta değişme olmadı	1 1
<u>k) Yaptığı işi bırakıp çocuğuyla ilgilenme</u> l1-Davranışta artma oldu l2-Davranışta azalma oldu l3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı l4-Davranış tamamen ortadan kalktı l5-Davranışta değişme olmadı	1 1
<u>k) Çocuğun yardımın ayrılmadan uygun davranış yapılınca ya da kadai çocukla gerçinden fazla ilgilenme</u> k1-Davranışta artma oldu k2-Davranışta azalma oldu k3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı k4-Davranış tamamen ortadan kalktı k5-Davranışta değişme olmadı	1 1
<u>l) Çocuğun yapması gereken uygun davranışın yetiskin tarafından yapılması (Örneğin, çocuğun verne kazağını hızlıca yetiskinin sıydırması)</u> l1-Davranışta artma oldu l2-Davranışta azalma oldu l3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı l4-Davranış tamamen ortadan kalktı l5-Davranışta değişme olmadı	1 f
<u>m) İsrarla uygun olmayan davranışın yapılmasını söyleme (Örneğin, atma verne, ısrarla 'at vonergesinin verilmesi)</u> m1-Davranışta artma oldu m2-Davranışta azalma oldu m3-Davranış o an için ortadan kalktı tamamen ortadan kalkmadı m4-Davranış tamamen ortadan kalktı m5-Davranışta değişme olmadı	1 1

“Peki sizce bu şekilde davranmanız çocuğunuzun problem davranışlarına çözüm getiriyor mu?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Tablo 6’da annelerin kullandıkları yöntemlerin çocuğun problem davranışlarına çözüm getirip getirmediğine ilişkin cevapları ve frekans dağılımları yer almaktadır. Görüşme yapılan annelerden 12’si belirttikleri şekilde davranışlarında çocuklarının problem davranışlarına bazen çözüm bulabildiklerini bazen herhangi bir sonuç elde edemediklerini belirtmiştir.

Tablo 6: Peki sizce bu şekilde davranmanız çocuğunuzun problem davranışlarına çözüm getiriyor mu?

Peki sizce bu şekilde davranmanız çocuğunuzun problem davranışlarına çözüm getiriyor mu?	f
a) Bazen getiriyor bazen getirmiyor	12
b) Hayır getirmiyor	5
c) Evet getiriyor	2
Toplam	19

“Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum var mı?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Annelerin verdiği cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 7’de görülmektedir. Görüşme yapılan 17 anne çocuğunun problem davranışları karşısında herhangi bir kişi ya da kurumdan yardım almadığını belirtirken annelerden ikisi ise bir kurumdan yardım aldığını ifade etmiştir.

Tablo 7: Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum var mı?

Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum var mı?	f
a) Hayır	17
b) Evet	2
Toplam	19

“Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum yoksa, yardım almak ister misiniz?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Bu soruya ilişkin verdikleri cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8 incelendiğinde, 13 anne yardım almak istediğini belirtmiş ancak beş anne şu an eğitim aldıkları kurum dışında başka bir kişi ya da kurumdan yardım almak istemediği şeklinde görüş belirtmişti. Ancak bir anne bu soru ile ilgili herhangi bir görüş belirtmemiştir.

Tablo 8 *Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum yoksa yardım almak ister misiniz?*

Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum yoksa yardım almak ister misiniz?	f
a) Evet yardım almak isterim	13
b) Hayır yardım almak istemiyorum	
c) Eğitim aldığınız kurum dışında başka bir kişi ya da kurumun yardımına gereksinim duymuyorum	5
Toplam	18

“Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum varsa bu yardımdan memnun musunuz?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Çocuğunun problem davranışları karşısında yardım aldığı, danıştığı bir kurumdan söz eden annelere bu yardımdan memnun olup olmadıkları sorusu yöneltildiğinde Tablo 9'daki frekans dağılımlarında görüldüğü gibi dört anne aldıkları bu yardımdan memnun olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 9 *Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum varsa bu yardımdan memnun musunuz?*

Çocuğunuzun bu problem davranışları karşısında danıştığınız, yardım aldığınız kişi ya da kurum varsa bu yardımdan memnun musunuz?	f
a) Evet memnunuz	4
b) Hayır memnun değilim	
Toplam	4

“Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde eşinizden beklentileriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Annelere çocuklarında karşılaştıkları problem davranışların çözümünde eşlerinden neler beklediği sorulmuş ve Tablo 10'da yer alan cevaplar ve frekans dağılımları elde edilmiştir. Görüşme yapılan annelerden sekizi eşinin çocuğuyla ilgilenmesini istediğini, altı anne eş

yeterince ilgilendiği için herhangi bir beklentisinin olmadığını, dört anne eşinin kendisine destek olmasını istediğini, dört anne ise çocuğun sorumluluğunu eş ile paylaşmak istediğini belirtmiştir.

Tablo 10 *Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde eşini den beklentileriniz nelerdir?*

Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde eşinizden beklentileriniz nelerdir?	f
a) Çocuğumuzla ilgilenmesini istiyorum	8
b) Eşim çocuğumuzun her şeyi ile ilgilendiği için bir beklentim yok	6
c) Çocuğumuzun sorumluluğunu paylaşmasını istiyorum	4
d) Bina destek olmasını istiyorum	4
e) Çocuğuma tutarlı davranmasını istiyorum	3
f) Benimle işbirliği içinde olmasını istiyorum	2
g) Çocuğumuzun her dediğini yapmasını istiyorum	2
h) Çocuğuma dâhil olmasını istiyorum	2
i) Çocuğumuzun özrüni kabul etmesini istiyorum	1
j) Yaşadığımız sorunları çocuğumuzla konuşarak çözmesini istiyorum	1
Toplam	33

“Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde yakın çevrenizden beklentileriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Annelerin bu soruya verdikleri cevaplar ve frekans dağılımları Tablo 11'de görülmektedir. Görüşme yapılan sekiz anne yakın çevresindeki kişilerden kendisine yardımcı olup destek vermelerini istediğini, altı anne çocuğuna karşı daha özverili davranmalarını istediğini belirtirken altı anne ise yakın çevresinden bir beklentisinin olmadığını ifade etmiştir.

Tablo 11 *Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde yakın çevrenizden beklentileriniz nelerdir?*

Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde yakın çevrenizden beklentileriniz nelerdir?	f
a) Bina yardımcı olup destek vermelerini istiyorum	8
b) Çocuğuma karşı davranışlarında daha tutarlı olmalarını istiyorum	6
c) Yakın çevremden herhangi bir beklentim yok	6
d) Çocuğumu okuduğu gibi kabul etmelerini ve onu sevmelerini istiyorum	3
e) Yakın çevremdeki kişilerin çocuğumla daha fazla birlikte olmasını istiyorum	2
f) İşbirliği içinde olmalarını istiyorum	2
g) Psikolojik durumumu anlamalarını istiyorum	1
h) Çocuğuma karşı daha özverili davranmalarını istiyorum	1
i) Çocuğumuzun sorumluluğumu paylaşmalarını istiyorum	1
Toplam	30

“Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde öğretmenlerinden beklentileriniz nelerdir?” Sorusuna İlişkin Bulgular:

Yapılan görüşmelerde annelere çocuğunun problem davranışlarının çözümünde öğretmenlerinden beklentilerinin neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Tablo 12’de bu soruya verilen cevaplar ve frekans dağılımları yer almaktadır. Görüşme yapılan altı anne evde çocuğuna karşı nasıl davranması gerektiği ve eğitimine yönelik neler yapabileceği hakkında öğretmenin kendisine bilgi vermesini istediğini belirtmiştir. Annelerden beşi çocuğu bir kaynaştırma sınıfında da eğitim aldığı için kaynaştırma sınıfındaki öğretmenin özel eğitim konusunda daha fazla bilgi sahibi olmasını istemiştir. Görüşülen annelerden beşi ise çocuğuna verilen eğitimin yeterli olduğunu düşündüğünden bir beklentisinin olmadığını belirtmişlerdir. Annelerden dördü ise, çocuğun öğretmeni ile işbirliği içinde olmak istediğini ifade etmişlerdir.

Tablo 12 Çocuğunun problem davranışlarının çözümünde öğretmenlerinden beklentileriniz nelerdir?

Çocuğunuzun problem davranışlarının çözümünde öğretmenlerinden beklentileriniz nelerdir?	f
a) Evde çocuğa nasıl davranacağını ve eğitimine yönelik neler yapabileceğim hakkında bilgi vermelerini istiyorum	6
b) Kaynaştırma sınıfı öğretmenin özel eğitim konusunda daha fazla bilgi sahibi olmasını istiyorum	5
c) Çocuğuma verilen eğitimin yeterli olduğunu düşündüğüm için bir beklentim yok	5
d) Öğretmenlerle işbirliği içinde olmak istiyorum	4
e) Öğretmenlerin her konuda bana destek olmalarını istiyorum	3
f) Çocuğuma bağımsız olarak yaşaması için gerekli becerileri kazandırmalarını istiyorum	3
g) Çocuğuma okuma yazma öğretilmesini istiyorum	2
h) Kaynaştırma sınıfı öğretmenin çocuğumun özrüne dikkate alarak davranmasını (özründen dolayı ne aşırı koruyucu olmasını ne de diğer yaşlılarla bir tutmasını) istiyorum	2
i) Evde yaşadığım sorunlarla ilgili okula da bu sorunların çözümüne yönelik çocuğuma destek vermelerini istiyorum	1
ı) Çocuğuma karşı daha özverili olmalarını istiyorum	1
j) Çocuğuma karşı daha fazla ilgili olmalarını istiyorum	1
Toplam	33

TARTIŞMA

Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda ailelerin çocuklarıyla günlük yaşamda pek çok problem davranışlar yaşadıkları görülmektedir. Çalışmada anneler sıklıkla nesnelere atma-fırlatma, başkalarını rahatsız etme kendisine zarar verme, kendisine ait olmayan eşya ve oyuncakları sahiplenme, saç çekme ve tukurme gibi problem davranışlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Page’nin (1993) okulöncesi düzeydeki çocukların davranış problemleri hakkında öğretmen ve ailelerin görüşlerini değerlendirdiği bir çalışmada, çocuklarda saldırgan davranışlar, başkalarına ait olan oyuncakları alma, başkalarını itme gibi problem davranışların görüldüğü belirtilmiştir. Benzer olarak, Sucuoğlu ve diğ., (1993) tarafından yapılan çalışmada da, ailelerin çocuklarıyla ilgili problem davranışları araçları fırlatıp atma, bağırma sınırlanma olarak sıraladıkları görülmektedir.

Araştırmada annelerin çoğu, çocuklarının problem davranışlarını yapma nedenleri olarak çocukların özründen kaynaklandığını ve dikkat çekmek amacıyla yaptıklarını belirtmişlerdir. Annelerin bu görüşleri belirtmelerinin nedeni olarak zihnin özürsüz çocukların zihinsel süreçlerindeki yetersizliğin sosyal uyum becerilerini de etkilemesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Bu nedenle, ailelerin sosyal ortamlarda özürsüz çocuklarının uygun davranışları göstermelerinde sorunlar yaşandığı bilinmektedir.

Anneler çocuklarının problem davranışları karşısında, çocuklarına bu davranışın yapılmaması gerektiğini uygun bir dille anlattıklarını fiziksel ceza uyguladıklarını, sozel olarak uyardıklarını ve çocuğu bulunduğu ortamdan alıp kapalı bir ortama götürdüklerini ifade etmişlerdir. Alanyazında uygun olmayan problem davranışların azaltılmasında kullanılan tekniklerin en ilimliden en az ilimliye doğru kullanımından söz edilmektedir. Bunlar sırasıyla ayrımlı pekiştirme sonme, hoşgiden uyarı çekme ve hoşgiden uyarı vermedir (Alberto ve Troutman 1990). Ayrıca, problem davranışların çözümünde gormezden gelme tekniği önerilirken sozel olarak uyarma tekniğinin olabildiğince az kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu araştırmada ise, annelerin problem davranışların çözümünde sozel olarak uyarma fiziksel ceza çocuğu bulunduğu ortamdan alıp kapalı bir ortama goturma tekniklerini sıklıkla

kullandıkları görülmektedir. Uygun olmayan problem davranışların azaltılmasında uzmanlar tarafından kullanılması önerilen odul ve görmezden gelme tekniğini uç annenin, hoşça giden uyararı çekme tekniğini ise sadece iki annenin kullandığı görülmektedir.

Anneler bu yöntemlerden fiziksel ceza yöntemini kullandıklarında problem davranışların daha çok arttığını, bazı anneler de problem davranışta hiçbir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan annelerden bazıları çocukları problem davranış gösterdiğinde çocuğu bulunduğu ortamdan alıp kapalı bir ortama götürdüklerinde ve sozel olarak uyardıklarında davranışta azalma olduğunu, bazı anneler ise, bu tekniği uyguladıklarında davranışın o an için ortadan kalktığını ifade etmişlerdir. Alanyazında anne-babaların problem davranış karşısında çocuklarını sozel olarak uyardıklarında ve eleştirdiklerinde bu davranışların sozel uyarı sırasında durduğunu ve daha sonra arttığını ifade eden araştırma bulguları da bulunmaktadır (Ozyurek 1996). Ailelerin çocuklarının problem davranışlarına karşı bu tür yaklaşımlarının çocuğa pek çok zararları olabilmektedir. Çocuklarına nasıl davranacağını bilemeyen anne-baba, bilmeden ve istemeden kimi durumlarda ortadan kalkmasını istediği davranışın daha da çok yerleşmesine yol açabilmektedir. Çocuğun uygun olmayan davranışlarını farkında olmadan destekleyen anne ve/veya baba böyle bir davranışın öğretmen tarafından değiştirilmesini de zorlaştırmaktadır (Alberto ve Troutman 1990, Vuran, 2000).

Alanyazında anne-babalara dikkatlerini uygun davranış üzerine yoğunlaştırmaları ve uygun olmayan davranıştan dikkatlerini uzaklaştırmaları önerilmektedir (Ozyurek 1996, Vuran 2000). Donley ve Williams (1997) aileler için çocuklarının uygun davranışlarını ödüllendirip, uygun olmayan davranışlarını eleştirmemelerinin oldukça güç olduğunu, ancak bunu başardıklarında çocuklarında gördükleri uygun olmayan davranışların azalmasını sağlayabildiklerini vurgulamaktadırlar (Akt , Vuran, 2000).

Çalışmada anneler çocuklarıyla yaşadıkları problem davranışların çözümüne yönelik herhangi bir kişi ya da kurumdan danışmanlık hizmeti almadıklarını ve bu konuda yardıma gereksinim duyduklarını belirtmişlerdir. Bailey ve Simeonsson (1988) aile gereksinimlerini belirlemek amacıyla

yaptıkları çalışmalarında, ailelerin çocuklarının davranışlarını nasıl kontrol edecekleri ve çocukla nasıl iletişim kurulacağı konusunda bilgiye gereksinim duydukları belirlenmiştir. Türkiye'deki anne-babaların gereksinimlerini belirlemek amacıyla Sucuoğlu (1995), Bailey ve Simeonsson (1988) tarafından geliştirilen "Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı"nı Türkçe'ye uyarlayıp faktör analizi yaparak, özurlu çocuğa sahip 44 anne ve babaya uygulamıştır. Bu araştırma sonucunda da, diğer araştırmada olduğu gibi bilgi gereksinimi hem annelerin hem de babaların temel gereksinimi olarak belirtilmektedir.

Araştırmada anneler eşlerinden çocuklarıyla ilgilenmelerini ve aynı zamanda kendilerine de destek olmalarını beklemektedirler. Anneler yakın çevrelerinden ise, gerekli desteği göremedikleri belirterek, bu konuda kendilerine yardımcı olmalarını istemişlerdir. Annelerin öğretmenlerden beklentileri ise, çocuklarına evde nasıl davranmaları konusunda bilgi vermeleri ve kendileriyle her konuda işbirliği yapmalarındır. Ayrıca, öğretmenlerin özel eğitim konusunda daha fazla bilgi sahibi olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Alanyazında da ailelerin çocuklarının okul içerisinde güçlü ve zayıf yönlerini öğrenmeye öğrenme ve davranış sorunlarıyla başa çıkabilmek için öğretmenlere danışma ve onlarla işbirliği yapma gereksinimi duydukları vurgulanmaktadır (Dodge, Colker ve Heroman, 2002). Simpson ve Carter (1993) gerçekleştirdikleri bir çalışmada da, duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrencilere ve onların ailelerine yönelik belli hizmetlerin sunulması gerekliliğini belirtmişlerdir. Gerek alanyazın gerekse yapılan bu çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde, ailelere çocuklarıyla yaşadıkları problem davranışların çözümünde gerekli desteğin sağlanmasının önemli olduğu görülmektedir.

Anadolu Üniversitesi Zihin Engelliler Programı'na devam eden annelerin çocuklarıyla günlük yaşamda yaşadıkları davranış problemlerinin çözümüne yönelik görüşlerinin değerlendirildiği araştırma okulöncesi düzeyde çocuğa sahip 19 anne ile sınırlıdır. Çalışmanın bu sınırlılığı göz önüne alınarak (a) annelere çocuklarıyla yaşadıkları problem davranışlar ve bu problem davranışların çözümüne yönelik neler yapabilecekleri konusunda bilgi verilmesinin, (b) problem davranışlar ve çözümüne yönelik basılı

öğretim materyallerinin hazırlanarak annelerin kullanımına sunulmasının (c) problem davranışların çözümüne yönelik ev ortamında uzman desteği verilmesinin (d) eğitim ortamlarında davranış değiştirme tekniklerinin uygulamalı olarak öğretilmesinin, (e) anne babanın çocuğa karşı davranışla-

rında tutarlılığının sağlanması için çocuğun yakın çevresine bilgi verilmesinin, (f) araştırmanın farklı eğitim ortamlarında ve farklı katılımcılarla (baba, diğer aile üyeleri, sınıf öğretmenleri vb) yapılmasının ve (g) farklı araştırma yöntemleri kullanılarak benzer araştırmaların desenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir

KAYNAKÇA

- Alberto, A.P., & Troutman, C. A. (1990). *Applied behaviour analysis for teacher*. (3rd ed.). NY: McMillan Publishing.
- Bailey, D. B., & Simeonsson, R. J. (1988). Assessing needs of families with handicapped infants. *The Journal of Special Education*, 22(1), 117-127.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An instruction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Beckman, P. J. (1996). Qualities and skills for communication with families. Beckman, P. J., Frank, N., & Newcomb, S. (Editörler). *Strategies for working with families of young children with disabilities* (s. 31-68). Baltimore: Paul H. Brookes.
- Chandler, L. K., & Dahlquist, C. M. (2002) *Functional Assessment: Strategies to prevent and remediate challenging behaviors in school settings*. Columbus Ohio: Merrill, Prentice Hall.
- Dodge, D. T., Colker, L. J., & Heroman, C. (2002). The family's role: *The Creative curriculum for preschool*. (4th ed). Washington, DC.: Quality Books, Inc.
- Donley, C. R., & Williams, G. (1997). Parents exhibit children's progress at a poster session. *Teaching Exceptional Children*, 29 (4), 46-50.
- Dunlap, G., Newton, J. S., Fox, L., Benito, N., & Vaughn, B. (2001). Family involment in functional assessment and positive behavior support. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 16, 215-221.
- Gay, L. R. (1996). *Educational research*. (5th ed.). Columbus: Merrill Publishing Company.
- Kendall, J. (1998). Outlasting disruption: The process of reinvestment in families with ADHD children. *Qualitative Health Research*, 8, 839-857.
- Koegel, L. K., Koegel R., & Dunlap, G. (2001). *Positive behavioral Support: Including people with difficult behavior in the community*. Maryland: Paul. H. Broekes Pub. Co.
- Koegel, L. K., Glahn, T. J., & Nientinem, G. S. (1978). Generalization of parent-training results. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 11, 95-109.
- Özyürek, M. (1996). *Sınıfı davranış yönetimi: uygulanmış davranış analizi*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Page, M. N. (1993). Teacher and parent beliefs about problem behaviors of preschoolers: The role of the school social worker. *Social Work in Education*, 15, 6-18.
- Peterson, S. M. P., Derby, K. M., Berg, W. K., & Horner, R. H. (2002) Collaboration with families in the functional behavior assesment of and intervention for severe behavior problems. *Education and Treatment of Children*, 25, 5-25.
- Simpson, R. L., & Carter, W. J. (1993). Comprehensive, inexpensive, and convenient services for parents and families of students with behavior disorders. *Preventing School Failure*, 37, 21-25.
- Sucuoğlu, B., Küçüker, S., & Kamık, N. (1993). Özel eğitimde anne-baba eğitimi programları (Örnek Çalışma). *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25(2), 521-537.
- Sucuoğlu, B. (1995). Özürürlü çocuğu olan anne babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 2(1), 10-18.
- Turnbull, A. P., Paterson, J. M., Behr, S. K., Urhphy, D. L., Marquis, J. G., & Blue-Banning, M. J. (1993). *Cognitive coping, families, and disability*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- Vuran, S. (2000). *Zihinsel engelli çocuk annelerine ödüllendirme ve eleştiriminin kazandırılmasında bilgilendirme, dönüt verme, dönüt verme ve ödüllendirmenin etkililiği*. Ankara: Zirem Yayınları.